

Probleemgedrag in de klas

Een juf of een meester, maakt het wat uit?

De vermeende relatie tussen de toename van het aandeel vrouwelijke leerkrachten en de schoolloopbaan van jongens blijft de gemoederen bezighouden. In *Raffia* nummer 2 van dit jaar liet Geert Driessen zien dat er in Nederland geen systematische achterstand van jongens in vergelijking tot meisjes bestaat op het gebied van prestaties, maar dat de sekseverschillen in gedrag soms wel vrij aanzienlijk zijn. Rietveld, Van Beijsterveldt en Boomsma onderzochten of vrouwelijke leerkrachten het gedrag van jongens als problematischer ervaren dan mannelijke leerkrachten. En, zijn kinderen in hun thuissituatie lastiger wanneer ze les krijgen van een vrouwelijke leerkracht?

Toos van Beijsterveldt, Marjolein Rietveld en Dorret Boomsma

Het aantal vrouwelijke leerkrachten is in de laatste decennia enorm gegroeid. Sinds 2001 is het aandeel vrouwelijke leerkrachten in het basisonderwijs toegenomen van 70% naar 77% in 2006 en 80% in 2008. Het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap verwacht dat de komende jaren het aandeel vrouwen verder toe zal nemen.

De oververtegenwoordiging van vrouwelijke leerkrachten zou gepaard gaan met een schoolcultuur waarin vrouwelijke eigenschappen domineren. Samenwerking, taalvaardigheid en communicatie worden genoemd als kwaliteiten die door vrouwelijke leerkrachten worden uitgedragen en gestimuleerd onder leerlingen. Deze schoolcultuur zou botsen met natuurlijke gedragingen en vaardigheden van jongens. Vrouwelijke leerkrachten zouden minder goed kunnen aansluiten op het gedrag van jongens en jongens zouden daarom in het nadeel zijn met een vrouwelijke leerkracht. In een interview met het dagblad *Trouw* (2 oktober 2008) suggereert biopsycholoog Delfos dat een vrouwelijke leerkracht het jongensgedrag als lastiger zou ervaren dan een mannelijke leerkracht. Het fysieke, naar buiten gerichte gedrag van jongens zou botsen met de voorkeur van de vrouwelijke leerkracht (Delfos, 2004a & 2004b).

De discussie is tot op heden weinig gebaseerd op empirische resultaten. Dit was voor ons een reden om te onderzoeken of vrouwelijke leerkrachten het gedrag van jongens als problematischer ervaren dan mannelijke leerkrachten, en of de leeftijd van de leerkracht hierbij een rol speelt. Ook hebben we gekeken naar de mening van de ouders van de kinderen: zien zij meer gedragsproblemen bij hun zonen als die zonen een vrouwelijke leerkracht hebben? Het onderzoek is uitgevoerd met gegevens van het Nederlands Tweelingen Register (NTR, 2008; Boomsma et al, 2006), waarbij gedragsproblemen van kinderen op drie tijdstippen in de basisschool zijn onderzocht.

TYPISCH JONGENSGEDRAG

Om de sekseverschillen te onderzoeken heeft het onderzoek zich gericht op gedrag waarvan bekend is dat het typisch jongensgedrag is, zoals ADHD en externaliserend (bijvoorbeeld agressief en oppositioneel) gedrag. Juist met dit soort meer naar buiten gericht gedrag zouden vrouwelijke leerkrachten meer moeite hebben. Om een volledig beeld te krijgen van verschillen tussen jongens en meisjes werd ook gekeken naar internaliserend probleemgedrag. Onder internaliserend gedrag

valt verlegen, teruggetrokken en angstig gedrag. In figuur 1 zijn de scores voor ADHD, externaliserend en internaliserend gedrag weergegeven zoals beoordeeld door leerkrachten bij kinderen van verschillende leeftijden. Hoewel wordt aangenomen dat meisjes meer internaliserend gedrag vertonen, blijken de verschillen tussen jongens en meisjes gedurende de basisschooltijd klein te zijn. Voor ADHD en externaliserend probleemgedrag zijn de verschillen tussen meisjes en jongens duidelijk en bevestigen ze de algemene bevindingen in de literatuur. Jongens vertonen meer ADHD en externaliserend gedrag dan meisjes.

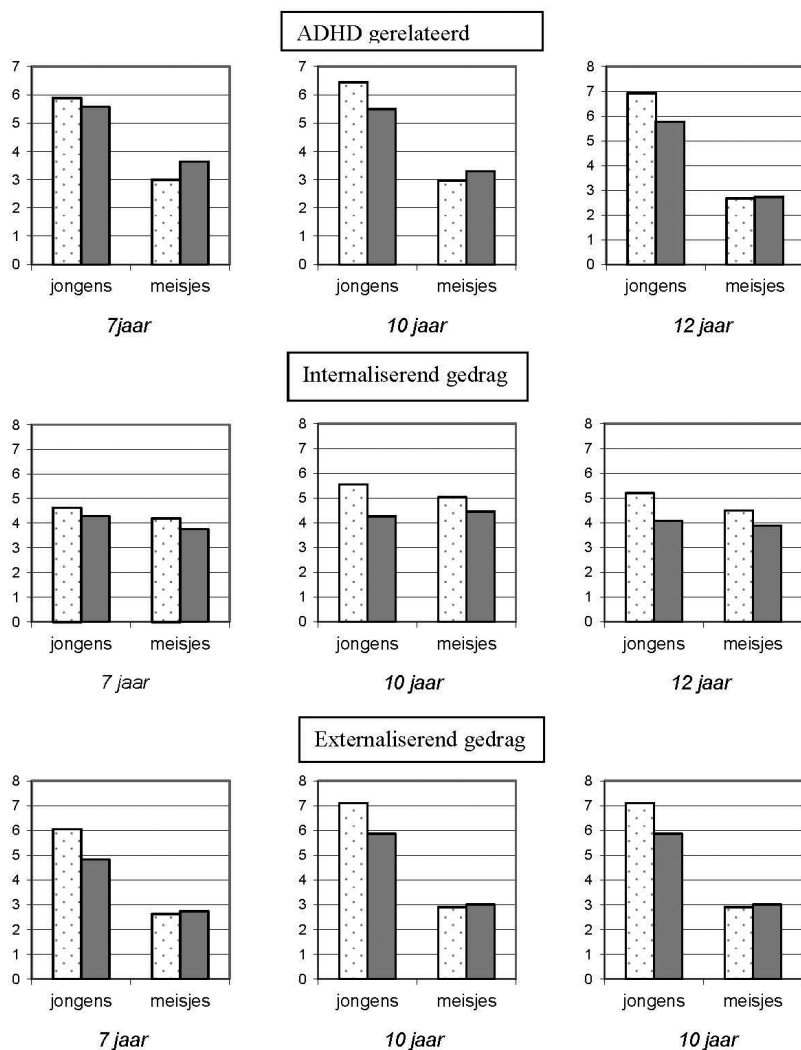
ORDELEN VAN LEERKRACHTEN

Een belangrijke vraag is of het probleemgedrag door vrouwelijke leerkrachten anders wordt beoordeeld dan door de mannelijke leerkrachten. En zijn de verschillen tussen jongens en meisjes even groot wanneer ze worden beoordeeld door mannelijke en vrouwelijke leerkrachten? Of worden jongens juist meer nadelig beoordeeld door vrouwelijke leerkrachten?

Eerst hebben we onderzocht of er een verschil bestaat in de beoordelingen van vrouwelijke en mannelijke leerkrachten onafhankelijk van de sekse van de leerling. Daartoe hebben we de gegevens van jongens en meisjes samengevoegd en gekeken of er een verschil bestaat in de beoordelingen van mannelijke en vrouwelijke leerkrachten. Het blijkt dat op geen enkele leeftijd vrouwelijke leerkrachten meer ADHD en externaliserend probleemgedrag rapporteren dan mannelijke leerkrachten. Voor internaliserend gedrag vinden we significante verschillen op leeftijd tien en twaalf. Vrouwelijke leerkrachten signaleren iets meer internaliserende problemen bij hun leerlingen dan de mannelijke leerkrachten. De leeftijd van de leerkracht speelt hierbij geen rol.

Een belangrijke vervolgvraag is of vrouwelijke leerkrachten het gedrag van jongens als lastiger beoordelen dan hun mannelijke collega's. In figuur 1 staan de beoordelingen opgesplitst naar het geslacht van de leerkracht en van de leerling. Bekijken we de scores van de jongens dan zien we dat een vrouwelijke leerkracht meer gedragspro-

Figuur 1: Gedragsproblemen zoals beoordeeld door vrouwelijke (witte balkjes) en mannelijke leerkrachten (donkere balkjes) voor jongens en meisjes op 3 verschillende leeftijden.

blemen rapporteert bij jongens dan een mannelijke leerkracht. Maar deze beoordelingsverschillen zijn niet statistisch significant. Voor meisjes zijn de beoordelingsverschillen tussen mannelijke en vrouwelijke leerkrachten minder groot. Het lijkt erop dat mannelijke leerkrachten iets meer ADHD gerelateerd en externaliserend gedrag signaleren bij meisjes dan vrouwelijke leerkrachten. Ook hier geldt echter dat de verschillen niet statistisch significant zijn.

OORDELEN VAN OUDERS

We vinden dus geen statistisch significante verschillen in de beoordelingen van gedrag tussen mannelijke en vrouwelijke leerkrachten. We kunnen nog een stapje verder gaan en de gedragsbeoordelingen van ouders erbij betrekken. Wanneer een kind met een vrouwelijke leerkracht thuis meer problemen heeft dan een kind met een mannelijke leerkracht dan zou dit kunnen wijzen op een causaal effect. Net zoals de leerkrachten hebben de ouders het gedrag van hun kinderen beoordeeld op problematiek gerelateerd aan ADHD, internaliserend en externaliserend gedrag. Het ging hier om de beleving van ouders van het gedrag van hun kinderen in de thuissituatie.

Uit de resultaten blijkt dat ouders evenveel gedragsproblemen rapporteren bij hun kinderen met een vrouwelijke als met een mannelijke leerkracht. Dus, er bestaat geen relatie tussen de sekse van de leerkracht en gedragsproblemen thuis. Dit geldt zowel volgens de beoordeling door de moeder als volgens de beoordeling door de vader. Dit resultaat vormt een sterk argument tegen de vermeende negatieve gevolgen op het gedrag van jongens bij een vrouwelijke leerkracht. Volgens ouders, ervaringsdeskundigen bij uitstek, hangt het probleemgedrag van hun kinderen in de thuissituatie niet samen met de sekse van de leerkracht van hun kinderen

CONCLUSIE

De aanleiding van dit onderzoek is de gesuggererde relatie tussen de feminisering van het onderwijs en gedragsproblemen van jongens. Klopt het beeld dat vrouwelijke leerkrachten gedrag van jongens als problematischer ervaren dan hun mannelijke collega's? En vertonen jongens bij een vrouwelijke leerkracht meer gedragsproblemen dan bij een mannelijke leerkracht? Onze resultaten laten zien dat een vrouwelijke leerkracht iets meer gedragsproblemen rapporteert bij jongens dan een mannelijke leerkracht. Maar deze beoordelingsverschillen zijn niet statistisch significant. Daarnaast vonden we geen effect van de sekse van de leerkracht op probleemgedrag in de thuissituatie zoals beoordeeld door de ouders. Dit maakt een causaal effect van de sekse van de leerkracht

minder aannemelijk. De conclusie is dat de getalsmatige dominantie van vrouwelijke leerkrachten niet leidt tot aan ADHD gerelateerd gedrag, externaliserende en internaliserende gedragsproblemen. Viceversa geldt ook dat de aanwezigheid van een mannelijke leerkracht niet leidt tot een vermindering van genoemde gedragsproblematiek bij kinderen.

Dit artikel is een samenvatting van de recent verschenen publicatie 'Sekse van de leerkracht en probleemgedrag bij leerlingen' in het wetenschappelijke tijdschrift Pedagogische Studiën, jaargang 88 no. 2. Het onderzoek is gebaseerd op gegevens van het Nederlands Tweelingen Register en betreft een samenwerking tussen dr. Marjolein Rietveld van Windesheim Flevoland (Pabo Almere), dr. Toos van Beijsterveldt en prof. dr. Dorret Boomsma van de afdeling Biologische Psychologie van de Vrije Universiteit Amsterdam.

Literatuur

- Boomsma, D.I., De Geus, E.J.C., Vink, J.M., Stubbe, J.H., Distel, M.A., Hottenga, J.J., Posthuma, D., Van Beijsterveldt, C.E.M., Hudziak, J.J., Bartels, M., & Willemsen, G. (2006). Netherlands Twin Register: from twins to twin families. *Twin Research and Human Genetics*, 9, 849 – 857.
- Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (2009). *Nota werken in het onderwijs 2010*, Den Haag. Vindplaats: http://bevoegd.minocw.nl/Documenten/WIO_2010.pdf.
- Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (2007). *Kerncijfers 2002-2006*, Den Haag. Vindplaats: <http://www.rijksoverheid.nl/documenten-en-publicaties/brochures/2007/05/15/kerncijfers-2002-2006.html>.
- Delfos, M. (2004a). *De schoonheid van het verschil*. Amsterdam: Harcourt Book Publishers.
- Delfos, M. (2004b). Een jongen is geen meisje. *De Wereld van Het Jonge Kind*, 31, 183 – 186.
- Nederlands Tweelingen Register (NTR) / Vrije Universiteit (2008). Vindplaats: <http://www.tweelingenregister.org>.

KNAW MERIANPRIJS

PROF. DR. DORRET BOOMSMA ONTVING 17 NOVEMBER J.L. DE KNAW MERIANPRIJS, DE GROOTSTE NEDERLANDSE PRIJS VOOR VROUWEN IN DE WETENSCHAP. CENTRALE VRAAG IN HET ONDERZOEK VAN BOOMSMA IS HOE DE INVLOED VAN ERFELIJKE FACTOREN EN DE INVLOED VAN OPVOEDING EN OMGEVING (NATURE – NURTURE) ZICH TOT ELKAAR VERHOUDEN. TWEELINGEN VORMEN EEN IDEALE BEVOLKINGSGROEP VOOR DIT SOORT ONDERZOEK. BOOMSMA RICHTTE IN 1987 HET NEDERLANDS TWEELINGEN REGISTER OP, DAT INMIDDELS GEGEVENS VAN ONGEVEER 50.000 TWEELINGEN BEVAT. HET TWEELINGENONDERZOEK VAN BOOMSMA EN HAAR GROEP LEVERT EEN NIET AFLATENDE STROOM AAN NIEUWE INZICHTEN OP.